
Recenzje

Reviews

Lilianna Konopska, *Desonoryzacja w dyslalii. Analiza artykulacyjna, akustyczna i audytywna*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2015

Monografia Lilianny Konopskiej *Desonoryzacja w dyslalii. Analiza artykulacyjna, akustyczna i audytywna* to imponujące dzieło podejmujące ważne problemy dotyczące zaburzeń realizacji kategorii dźwięczności fonemów obstruentalnych. Podjęty temat w żadnej z dotychczasowych prac logopedycznych w Polsce nie znalazł tak dokładnej analizy z uwzględnieniem perspektywy artykulacyjnej, akustycznej i audytywnej. Poziom przedstawionych analiz, wynikających z przeprowadzonych badań empirycznych, znajduje się na wysokim poziomie, co sprawia, że Autorkę postrzegam jako eksperta w zakresie desonoryzacji w dyslalii. Opracowanie Badaczki imponuje nie tylko zakresem podjętych badań, poziomem analiz, wnikliwością sformułowanych wniosków, a także precyzyjnym językiem, jaki odnajdujemy w pracy. Powinno ono być obowiązkową lekturą nie tylko studentów logopedii, ale też językoznawców i lekarzy zajmujących się zaburzeniami wymowy.

Książka liczy 433 strony wraz z bibliografią, spisem tabel, spisem rycin, aneksem i streszczeniem. Na kilkuset stronach tekstu wraz z 116 tabelami, 137 rycinami Autorka przedstawia obszerne studium teoretyczno-empiryczne dotyczące desonoryzacji w dyslalii, wykorzystując analizy artykulacyjne, akustyczne i audytywne. Stanowi to znaczący wkład nie tylko w rozwój fonetyki, ale także praktyki logopedycznej. Poprzez wieloaspektowe ujęcie zagadnienia książka staje się skarbnicą wiedzy na temat desonoryzacji w dyslalii z perspektywy pierwszego etapu postępowania logopedycznego, jakim jest opis objawu. Książka jest bowiem nie tylko relacją ze starannie zaprojektowanych badań, ale także pełni, w szczególności w pierwszym rozdziale, funkcję przewodnika związanego ze stosunkowo rzadko podejmowanym w logopedii problemem dotyczącym trójmodalnego opisu zaburzeń realizacji fonemów opartego na badaniach empirycznych z wykorzystaniem analizy akustycznej, artykulacyjnej i audytywnej. Takie ujęcie problemu powoduje, że Autorka wpisuje się w najnowsze nurty badań nad patofonetyką. Wyniki prawidłowo zaplanowanych i przeprowadzonych badań eksperymentalnych z pewnością przyczynią się do wzbogacenia modelu diagnozy i terapii logopedycznej w przypadku zaburzeń realizacji kategorii dźwięczności u dzieci i dorosłych, a także dopełnią fonetykę akustyczną, artykulacyjną i audytywną. Podziw budzi bogata bibliografia, która liczy aż 391 pozycji, w tym wiele obcojęzycznych.

Podjęty temat zostaje zaprezentowany na tle rozważań dotyczących cech języków świata, co czyni opracowanie tym cenniejszym. Przygotowana monografia, wnosząc ujęcie wielodyscyplinarne, spełnia ważne postanie nauki. Zawiera się ono w tezie, iż spotkanie różnych dyscyplin i róż-

nych metodologii może przyczynić się do nowego spojrzenia lub nowego uporządkowania badanego obszaru. Lilianna Konopska swobodnie porusza się zarówno w obrębie problematyki językoznawczej, w tym w zakresie lingwistyki komparatystycznej, teorii i praktyki logopedycznej, jak i fizyki akustycznej.

Kolejne rozdziały książki pozwalają dostrzec warsztat naukowy Autorki, który należy ocenić wysoko, co odnajdujemy w starannie sformułowanych celach, problemach i hipotezach badawczych. Przemysłane badania dotyczące desonoryzacji w dyslalii objęły znaczną grupę badanych (30 osób w wieku od 4,7 do 17,8 z desonoryzacją oraz 18 osób w wieku od 4,7 do 18,0, które stanowiły grupę porównawczą). Taka liczebność badanych grup oraz liczba analizowanych próbek wyrazowych (aż 6288, w tym 3930 uzyskanych od osób z desonoryzacją i 2358 od osób z mową prawidłową) umożliwiają prowadzenie analiz statystycznych, co upoważnia Autorkę do formułowania istotnych dla nauki i praktyki wniosków. Lilianna Konopska, podejmując badania z wykorzystaniem analiz ilościowych opartych na ustalaniu zależności relewantnych, wpisuje się w nowoczesny nurt badań dyskursu zaburzonego, a jednocześnie uwzględnia apel wielkiego naukowca, jakim był J. N. Baudouin de Courtenay, który postulował uwzględnianie analizy ilościowej w badaniach językoznawczych.

Przeprowadzone badania i ich analiza ukazują także pracowitość badaczki, jej rzetelność i staranność. Znaczna liczba tabel, obliczenia statystyczne pozwalają Autorce na weryfikację hipotez badawczych i dalej wnioski, a także zaproponowanie pewnych działań aplikacyjnych. Z pewnością zostaną one dopełnione w kolejnych opracowaniach Badaczki, na które z ciekawością czekam.

Struktura monografii obejmuje 4 rozdziały oraz bibliografię, spis tabel, spis rycin, aneks, streszczenie. Pierwszy rozdział prezentuje teoretyczne podstawy badań nad desonoryzacją w dyslalii, przy czym Autorka prezentuje szeroki kontekst dla podjętego tematu, gdyż ukazuje problematykę głosek obstruentalnych w językach świata. Rozdział ten jest także pewnego rodzaju przewodnikiem dla czytelnika, który nie posiada dostatecznej wiedzy związanej z realizacją bezdźwięczności i dźwięczności spółgłosek obstruentalnych, a także sposobem badania tej kategorii. To dobry zabieg, gdyż problematyka realizacji bezdźwięczności i dźwięczności fonemów obstruentalnych, sposobu badania tego zjawiska, jak również interpretacji zapisu oscylograficznego i spektrograficznego nie jest powszechnie znana w środowisku logopedycznym, a jak sądzę także w środowisku językoznawców.

Rozdział II monografii odnosi się do metodologii pracy. Autorka w precyzyjny sposób formułuje cele, problemy, hipotezy, a także – wykorzystując współczesne ujęcia zagadnienia – wyjaśnia, czym jest badanie wymowy, jak również opisuje kryteria doboru materiału leksykalnego, jaki został wykorzystany w badaniach. To istotne zadanie dla badacza, gdyż prawidłowo dobrany zestaw wyrazów ma kluczowe znaczenie dla z jednej strony optymalnego zbierania wypowiedzi badanych, z drugiej zaś dla ich dalszej analizy. Moją uwagę zwracają nie tylko jasne i uzasadnione kryteria doboru materiału leksykalnego, ale także staranna relacja z przeprowadzonych analiz związanych z określonym celem badań. Autorka przybliży czytelnikowi procedurę zbierania materiału empirycznego, a także istotę parametryzacji sygnału mowy, wyjaśniając istotne pojęcia, takie jak np. periodyczność, iloczas itd. Proponowane analizy pozwalają określić normę w zakresie realizacji dźwięczności, ale także stopień desonoryzacji. Są to istotne i niezbędne rozważania z perspektywy prowadzonych badań. Zostają one wykorzystane w toku dalszych wywodów Badaczki. Kolejne podrozdziały zawarte w części II opisują, w jaki sposób wykorzystano np. pomiar parametru VOT w badaniach, pomiar iloczasu segmentu zwarcia, analizę audytywną sygnału mowy itd. Przy czym Autorka wyjaśnia wykorzystane narzędzia badań, stosując kolorowe ryciny i wykazując się fachową wiedzą nie tylko fonetyczną, ale także akustyczną. Dobór grup badawczych nie budzi wątpliwości, a liczba przeprowadzonych badań, analiz próbek mowy budzi podziw.

W rozdziale III Autorka prezentuje szczegółowe wyniki badań. Ta część pracy liczy blisko 200 stron, a zatem – na co zwracam uwagę – stanowi ponad połowę monografii, nie licząc bibliografii, spisu tabel i rycin. Relacja wyników badań obejmuje 3 kategorie, co wiąże się z postawionymi problemami badawczymi. Odnajdujemy tu zatem wyniki analizy artykulacyjnej, wyniki analizy akustycznej, która stanowi największą część rozdziału III, a także wyniki analizy audytywnej. Chociaż każda z przeprowadzonych analiz jest ważna, to uwagę zwraca część poświęcona analizom akustycznym. Z właściwą sobie rzetelnością Autorka referuje poszczególne wątki badań, prezentując kilkadziesiąt tabel i rycin. Każdy ze sformułowanych wcześniej problemów badawczych znajduje swoje rozwiązanie w przedstawionych wynikach badań i ich omówieniu. Dopełnieniem relacji z badań jest rozdział zatytułowany *Dyskusja*, w którym Badaczka odnosi się do warunków realizacji bezdźwięczności i dźwięczności w przypadku fonemów obstruentalnych, wyjaśnia niektóre przyczyny uzyskanych wyników badań, a także porównuje wyniki własnych badań z wynikami badań innych autorów. Istotne są komentarze Autorki dotyczące różnych problemów, takich jak np. rozwój procesu realizacji dźwięczności u dzieci w ontogenezie, sekwencja terapii głosek w przypadku mowy bezdźwięcznej, problem wywoływania niektórych głosek w nagłosie itp.

Rozdział IV jest podsumowaniem podjętych analiz. Wyróżnione perspektywy badań i opisu desonoryzacji w dyslalii wskazane w rozdziale metodologicznym, w rozdziale referującym wyniki badań znajdują po raz kolejny swoje miejsce. Przyjęta i konsekwentnie wykorzystywana основа badań powoduje, że praca jest metodologicznie i poznawczo spójna. W poszczególnych podrozdziałach odnajdujemy syntetyczne omówienie wyników badań, a następnie listę 15 wniosków, które stają się odpowiedziami na sformułowane problemy badawcze. Przedstawione wnioski nie budzą wątpliwości, gdyż zostają sformułowane na podstawie badań empirycznych i analizy statystycznej. Są zatem istotne dla nauki, a także dla praktyki logopedycznej. Lilianna Konopska, jako naukowiec w pełni dojrzały i świadomy nierozwiązanych problemów w logopedii, nakreśla dalsze kierunki badań w odniesieniu do realizacji dźwięczności, co należy podkreślić.

Tok kilkuetapowego postępowania badawczego zaprezentowany przez Liliannę Konopską jest egzemplifikacją zasady *od empirii do teorii* i po raz kolejny ukazuje znaczenie badań empirycznych dla dopełniania funkcjonującej teorii lub tworzenia nowych tez i koncepcji. Zauważmy jednak, że przyjętą osnovę badań możemy w pewien sposób odwrócić, gdyż naturalne się staje, że analiza wyników badań przyniesie kolejne korzyści naukowe i praktyczne w postaci chociażby weryfikacji kolejności terapii głosek w mowie bezdźwięcznej, ale nie tylko, także w przypadku niewydolności podniebiennie-gardłowej, w której uzyskanie odpowiednich warunków aerodynamicznych w torze głosowo-artykulacyjnym dla realizacji dźwięczności nie jest łatwe. Badania Autorki służą bowiem nie tylko nauce, ale także pacjentom z zaburzeniami mowy. Praktyka jest – jak sądzę – dla Lilianny Konopskiej punktem wyjścia i punktem dojścia dla formułowanych problemów poznawczych. To postawa badacza nowoczesnego, oddanego naukowej prawdzie, a także – co warto podkreślić – pacjentom z zaburzeniami mowy.

Praca napisana jest precyzyjnym językiem, stosownym do prac naukowo-badawczych. Autorka waży każde słowo, starannie precyzując tezy, wnioski, argumenty, prowadząc swoje wywody.

Przygotowana monografia jest jedynym w Polsce opracowaniem, które podnosi problem desonoryzacji w dyslalii, wykorzystując tak obszerne badania empiryczne i ich analizy. Przedstawione opracowanie w nowym świetle prezentuje tzw. mowę bezdźwięczną, o jakiej czytamy w opracowaniach logopedycznych. Podjęte badania ustalają typologię zaburzeń kategorii dźwięczności oraz upoważniają do polemiki z proponowaną przez Józefa Kanię sekwencją terapii głosek w mowie bezdźwięcznej, a także skłaniają do weryfikacji uprzywilejowanej pozycji nagłosu podczas wywoływania głosek dźwięcznych, jak również kierują uwagę logopedy do realizacji fonemów bezdźwięcznych obstruentalnych u osób z desonoryzacją, co jest – oprócz innych wniosków – ważnym odkryciem prowadzonych badań. Z pewnością nowa kolejność terapii głosek oraz tzw. *rama wy-*

woływania głosek (kontekst fonetyczny lub jego brak podczas wywoływania głoski) w przypadku konkretnego pacjenta powinna także uwzględniać zaburzenia innych kategorii fonetycznych, jak na przykład lokacji, modalności i rezonansowości. Z niecierpliwością czekam na kolejną książkę Lianny Konopskiej.

Prof. dr hab. Danuta Pluta-Wojciechowska
Zakład Socjolingwistyki
i Społecznych Praktyk Komunikowania
Uniwersytet Śląski, Katowice